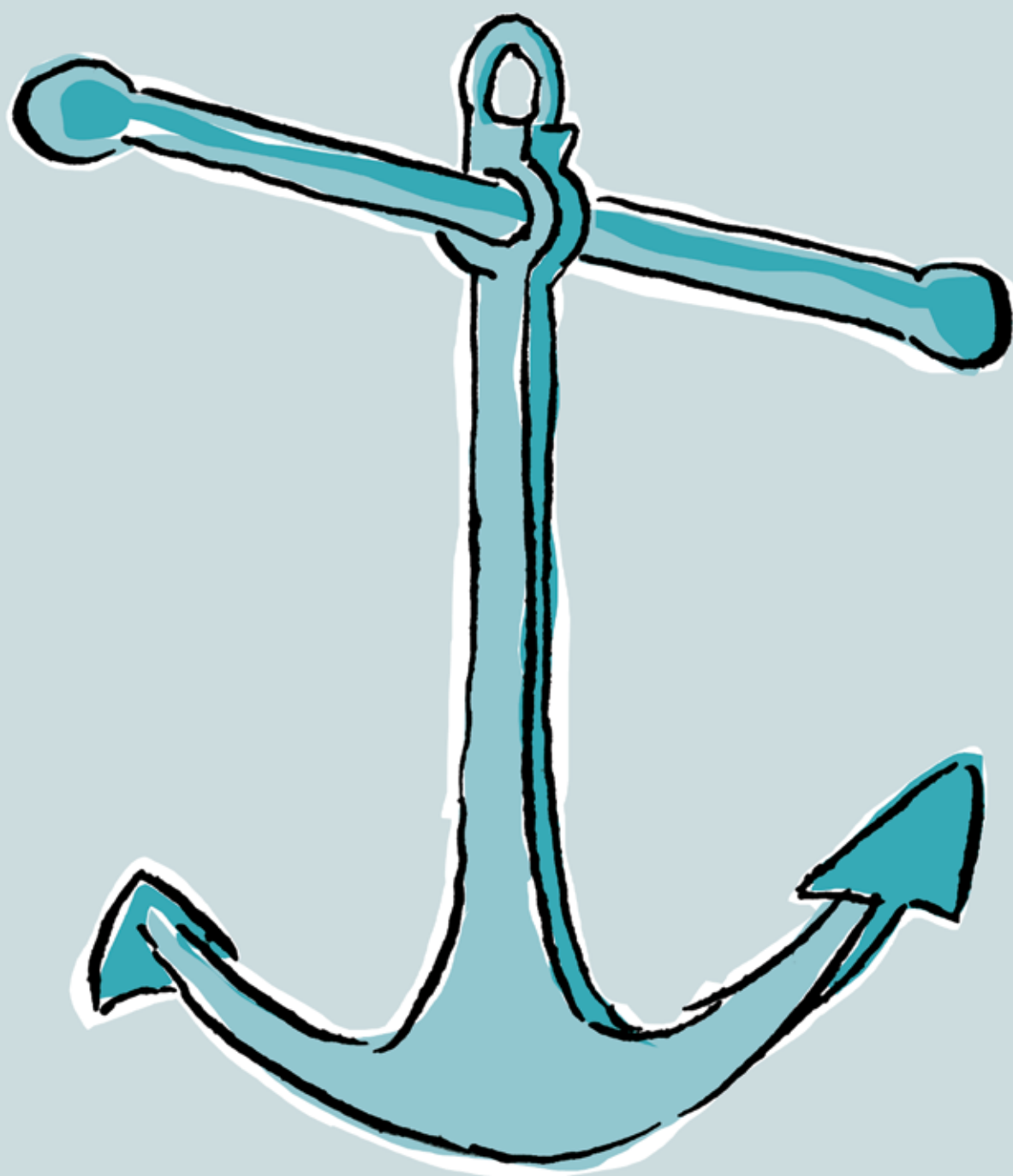

A LENGYEL SZOLIDARITÁS MOZGALOM

10/1 „ORAL HISTORY”

Interjúvázlat

Az „oral history” a kortársak történelmi eseményekre vonatkozó személyes visszaemlékezéseit összegyűjtő kutatási forma. A jelenkori történetírás rengeteg hasznos ismeretre tesz szert ezen az úton – a létrejövő forrásanyagot azonban mindig kritikusan elemzik a történészek.

Közelmúltunk egyik jeles eseménysora a kelet-európai rendszerváltásokban fontos szerepet játszó lengyelországi Szolidaritás-mozgalom volt. Keresd egy olyan embert a környezetedben, akinek vannak emlékei ezzel kapcsolatban. Leginkább hatvan-hetven éves embereket érdemes megkérdezni, akik politikailag nyitottak lehettek abban az időben. Esetleg jártak Lengyelországban akkoriban, vagy vannak lengyel barátai.

A beszélgetés során mindenképp térj ki a következő kérdésekre! Ha módodban áll, dolgozhatsz magnóval vagy diktafonnal. Ha erre nincs lehetőség, jegyezd le a beszélgetés legfontosabb gondolatait!

1. Mit tud a lengyel Szolidaritás szakszervezetről?
2. Mik voltak a mozgalom céljai?
3. Az országon belül melyik térséghez kapcsolódott?
4. Milyen korabeli eseményekre emlékszik vissza?
5. Fel tudja-e idézni a mozgalom vezetőinek neveit?
6. Milyen eredményei voltak a Szolidaritás mozgalomának Lengyelországban?
7. Honnan lehetett információt szerezni a történésekről?
8. Milyen visszhangja volt ezeknek az eseményeknek akkoriban Magyarországon?

10/2A A SZOLIDARITÁS TÖRTÉNETE DIÓHÉJBAN

Szemelvények

1

Kemény tél köszöntött be 1979 decemberében Lengyelországban, amely felszínre hozta a gazdaság összes gyengeségét: elfogyott a szén, az elektromos művek időről időre kikapcsolta az áramot, megbénult a közlekedés és súlyos nehézségekbe ütközött az ellátás biztosítása a legalapvetőbb élelmiszerekből. Természetesen nem a zord időjárás idézte elő az ország gazdasági összeomlását, de különösen érzékelhetővé tette ezt az átlagpolgár számára.

2

Gierek 1970 végén került hatalomra, miután elődje gyilkos sortüzet vezényelt az áremelések ellen tüntető fegyvertelen, békés munkásokkal szemben. Gierek azt gondolta, ha honfitársainak tele a gyomra, akkor lázadni sem fognak a rendszer ellen. Ezért nyakló nélkül vette fel a nyugati hiteleket – ez hamarosan elérte a húszmilliárd dollárt –, amelyeket egyrészt fogyasztásra, másrészt gazdaságtalan nagyberuházásokra költöttek.

3

A gazdaság csődjének közeledő veszélyére először a radomi és az ursusi megmozdulások figyelmeztettek 1976-ban. A munkások ekkor a tervezett nagymértékű áremelések ellen tiltakoztak, de tüntetéseiket kegyetlenül elfojtották. 1976 többek közt a szervezett lengyel ellenzék megszületésének dátuma is. Ekkor alakult meg a Jacek Kuron vezette *Munkásvédelmi Bizottság* (lengyelül KOR). A levert munkásmegmozdulás perbe fogott vádlottjainak és családjaiknak a megsegítésén munkások és értelmiségiek dolgoztak együtt.

4

Ördögi kör alakult ki: a hatalom ódzkodott a húsárak emelésétől, a LEMP 1980. februári VIII. kongresszusán mégis emellett döntött. Számos üzemben sztrájkok törtek ki, erre gyorsan beleegyeztek a munkások fizetésemelési követeléseibe, ami teljes zsákutcának bizonyult. A sztrájkok innentől fogva futótűzként terjedtek, hiszen a dolgozók megértették, hogy céljaik elérésének ez az egyetlen módja. A hatalom félt, tehát fizetett – ez pedig növelte az inflációt, és még jobban elmélyítette a gazdasági válságot.

10/2B A SZOLIDARITÁS TÖRTÉNETE DIÓHÉJBAN

Szemelvények

1

1980. július 10-én Lublinban is egyre több üzemben kezdődött sztrájk, többek között megbénította a vasúti csomópontot, amely a Szovjetunióba irányuló export és az onnan érkező import szállítás ütőere volt.

Augusztus 11-én sztrájkba lépett a varsói tömegközlekedés.

2

Augusztus 14-én követte a példát a Lenin nevét viselő gdanski hajógyár, amely a gazdasági mellett politikai követeléseket is megfogalmazott: vegyék vissza az ún. szabad szakszervezetek szervezése miatt az állásukból elbocsátott két dolgozót, Anna Walentynowiczot és Lech Walesát, valamint emeljenek emlékművet az 1970. decemberi sortűz áldozatai emlékére. A hajógyárhoz más helyi üzemek is csatlakoztak.

3

Augusztus 16-án a hajógyár igazgatósága beleegyezett a sztrájkolók követeléseibe, Walesa a sztrájkbizottság vezetőjeként visszatért munkahelyére, és lefújta a sztrájkot. Ezt rossz néven vették a többi sztrájkoló üzem képviselői, akik tudták, hogy nem olyan erősek, mint a hajógyáriak. A tiltakozások hatására Walesa visszakozott, és megalakították az *Üzemközi Sztrájkbizottságot*, amelyhez négy nap alatt több mint háromszáz üzem csatlakozott.

4

Huszonegy pontból álló követelést állítottak össze, az első a szabad – értsd: a kommunista hatalomtól független – szakszervezetek megalakítására és tevékenységük biztosítására vonatkozott. Ez volt a legfontosabb és a hatalom számára legnehezebben elfogadható igény, miután olyan struktúra létrejöttéről volt szó, amelyet a Lengyel Egyesült Kommunista Munkáspárt nem tudott ellenőrzése alatt tartani.

10/2C A SZOLIDARITÁS TÖRTÉNETE DIÓHÉJBAN

Szemelvények

1.

Szakértőként Gdanskba érkezett Tadeusz Mazowiecki (1989-ben ő lett az első nem kommunista miniszterelnök) és Bronislaw Geremek, 64 értelmiségi támogatásával a hatalommal folytatott tárgyalások során. A hatalommal folytatott tárgyalásokon a Munkásvédő Bizottság aktivistái is segítséget nyújtottak az Üzemközi Sztrájkbizottságnak, többek között a saját sajtótermékek nyomtatásának megszervezésében.

2.

Teljesen más volt a helyzet, mint 1970-ben. A munkások jól megszervezték magukat, és nem vonultak ki az utcára, ami mindig provokációval és a káosszal fenyeget. A hatalomnak nem sikerült az egyes üzemekkel külön-külön megegyezni. A gdanski és a szzczecini üzemközi sztrájkbizottság egyetértésre jutott abban, hogy a követelések közül a szabad szakszervezetekhez fognak mindenáron ragaszkodni. A munkások ugyanis csak egy saját érdekvédelmi szervezet létrehozása esetén láttak garanciát arra, hogy a kommunista hatalom 1956, 1970 és 1976 után nem csapja be ismét őket.

3.

Az egyház teljes körű lelkipásztori gondoskodást nyújtott a sztrájkolóknak: a papok miséztek, gyóntattak, áldoztattak. Az üzemekben a lengyel pápa, II. János Pál képét is kitétték.

4.

A sztrájkokat nem lehetett megfékezni: egy nap alatt a hullám elérte Wroclawot, Krakkót és Poznant, majd végigsöpörjön Varsón és Katowicén. Augusztus 30-án megszületett a szzczecini, másnap pedig a gdanski megállapodás, ezt Walesa írta alá. A kormány vállalta, hogy a sztrájkolók összes követelését teljesíti, beleértve a szabad szakszervezetek alapítását is. Lehetővé vált az is, hogy a rádió vasárnaponként szentmisét közvetítsen.

5.

Mindkét fél – jóllehet más-más okból – ünnepélyesen aláírta a papírokat. Walesa kijelentette, hogy „szót értettünk egymással, mint lengyel a lengyelrel”, Jagielski miniszterelnök-helyettes pedig azt nyilatkozta, hogy „nincsen sem vesztes, sem győztes”. Mindkét mondatot számos alkalommal idézték az elkövetkező hetekben-hónapokban.

10/2D A SZOLIDARITÁS TÖRTÉNETE DIÓHÉJBAN

Szemelvények

1.

1980. szeptember 5-én, a LEMP Központi Bizottsága a „párt és a munkásosztály közötti kapcsolat helyreállítását, a párt megerősítését és tekintélyének újjáépítését” tűzte ki feladatául.

Szeptember 17-én az ország minden pontjából Gdanskba sereglett küldöttek megszavazták a Szolidaritás Független Önigazgató Szakszervezetek életre hívását, amely a szabad szakszervezeteket egyesítette. Alapegységeit az egyes üzemekben működő szakszervezeti bizottságok képezték.

2.

Az új szakszervezet nem ágazati, hanem regionális struktúrában dolgozott. Ez nagymértékben fokozta erejét, a kisebb üzemi bizottságok számára is lehetővé tette, hogy a regionális szintre támaszkodva elérjék céljaikat. Elnökévé az akkor 37 éves Lech Walesát, a nyári sztrájkok hőst, ezt az igazi munkást, villanyszerelőt választották, aki 1970 decemberétől küzdött különféle módon a kommunista rendszer ellen. Karizmatikus személyiségével rendkívül ügyes politikusnak bizonyult.

3.

A társadalom túlnyomó része úgy gondolta, benne öltött testet a munkásságnak, vagyis annak az egyetlen társadalmi csoportnak az összessége, amely megint megrengette az országot, és meghátrálásra kényszerítette a kommunista hatalmat.

Az 1980 novemberében hivatalosan is bejegyzett szakszervezet taglétszáma lavinaszerűen növekedett, s egy évvel később meghaladta a tízmilliót.

4.

Mindenekelőtt a munkásfiatalok mozgalma volt, akiknek a Gierek-korszak semmilyen perspektívát nem kínált. Ugyanakkor igazi tömegszervezetnek nevezhető, ideológiai és magatartásbeli sokszínűséggel. Egyaránt csatlakoztak hozzá a demokratikus ellenzéki csoportok, értelmiségiek, írók, újságírók, az egyetemi ifjúság, az egyszerű földművesek, az antikommunista „fundamentalisták”, a LEMP tagjai, a konfrontáció, valamint a hatalommal való dialógus hívei, s élvezte a lengyel katolikus egyház, illetve II. János Pál pápa támogatását is.

The days of Solidarity. Warsó, 2005. Ford. Vásárhelyi Judit és Tischler János : *Solidarnos´c´*, 1980, = *Élet és Irodalom*, 2005.09.02.

10/3 MIVÉ LETT A SZOLIDARITÁS NAPJAINKRA?

A szakszervezet oroszlánrészt vállalt a kommunista rendszer felszámolásában, a békés rendszerváltásban, a gazdasági csődből és a súlyos politikai válságból való kilábalásban. Walesa 1983-ban Nobel-békedíjat kapott, és a III. Lengyel Köztársaság első szabadon választott elnöke lett 1990-ben. A hanyatlás az ezredfordulón következett be. Maga az egykoron tízmilliós szakszervezet létszáma mára kevesebb mint a tizedére olvadt. A sokszínű Szolidaritást a kommunista hatalom elleni küzdelem tartotta össze. Politikai intézményként beteljesítette küldetését. Történelmi érdemeit viszont semmi sem csorbíthatja.

Az UNESCO 2003-ban világörökséggé nyilvánította a sztrájkoló gdanzcki hajógyári munkások 21 követelését tartalmazó eredeti táblát.

Feladat

Írj esszét, amelyben azt elemzed, hogy miért látszik törvényszerűnek, hogy a nagy forradalmi változások idején létrejövő társadalmi összefogást a fordulat bekövetkeztével szétöredezik!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(Folytasd!)

10/4A AZ ÉRDEKKÉPVISELET FOGALOMTÁRA*Feladatkártyák***1.**

Szakszervezet		

2.

Érdekérvényesítés		
Szamizdat		

3.

Sztrájk		
Elégséges szolgáltatás		

10/4B AZ ÉRDEKKÉPVISELET FOGALOMTÁRA*Feladatkártyák***4.**

Munkaadó		
Munkavállaló		

5.

Munkarend		
Végkielégítés		

10/5 SZTRÁJK A SÜTŐIPARBAN

Szemelvény

Az alábbi szöveg a SÜTŐIPARI SZAKÁGAZATI KOLLEKTÍV SZERZŐDÉS 14. pontja, és a sütőipari jogos sztrájk feltételeit határozza meg.¹

„A Szerződő Felek a közöttük kialakult vita, valamint egy vagy több munkáltatónál sztrájk kezdeményezése esetén előzetes megegyezésre töreksenek a konfliktust kiváltó okok közös érdekek alapján történő megoldása céljából. Ezért a munkavállalói érdekképviselet a szakágazati sztrájk szabályzat alkalmazásakor igénybe és figyelembe veszi a Sütőipari Szakágazati Párbeszéd Bizottság közreműködését, véleményét, szükség esetén külső közvetítőt vesznek igénybe.

Sztrájk esetén a még elégséges szolgáltatásnak minősül a

- kórházak, egészségügyi intézmények,*
- gyermekintézmények,*
- idősek otthona,*
- állami közbeszerzésű intézmények*

sütőipari termékkel való ellátása.”

Feladatok

1. Vitassátok meg, és foglaljátok össze röviden írásban, hogy vajon miért tartja fontosnak a szabályzat egy Bizottság, illetve külső közvetítőre jelenlétét sztrájk esetén!

.....

.....

.....

.....

2. Vajon miért épp a jelzett intézmények ellátását minősíti elégséges szolgáltatásnak a dokumentum?

.....

.....

.....

.....

¹ A 2006. szeptember 18-án hatályát veszített, de addig érvényben lévő szerződés részlete.

10/6 AZ ELÉGSÉGES SZOLGÁLTATÁS*Feladatkártyák*

Vajon mi mindenből áll az elégséges szolgáltatás az **orvosok** sztrájkja esetén?

Vajon mi mindenből áll az elégséges szolgáltatás a **gyógyszerészek** sztrájkja esetén?

Vajon mi mindenből áll az elégséges szolgáltatás a **pedagógusok** sztrájkja esetén?

Vajon mi mindenből áll az elégséges szolgáltatás a **kórházi ápolók** sztrájkja esetén?

Vajon mi mindenből áll az elégséges szolgáltatás a **vasutasok** sztrájkja esetén?

